

# HRÁL KDOSI NA HOBOJ: ZHUDEBNĚNÁ POEZIE V SOUČASNÉM ČESKÉM FOLKU A PŘÍBUZNÝCH ŽÁNRECH

*Milan Tesař*

„Co to máš, děvče, za zvyky recitovati klasiky?“ ptá se Umrlec *Divky v Kytici*, nejčastěji uvádění hře v historii divadla Semafor, která vznikla v roce 1972 na půdorysu jedné z nejslavnějších českých básnických sbírek. Vlastně díky tomu, že si Jiří Suchý vypůjčil a aktualizoval důvěrně známé verše dávno zesnulého Karla Jaromíra Erbena, stalo se i jeho dílo klasickým. Přitom právě Jiří Suchý, jeden z našich nejdůležitějších písničkářů (ano, nebojme se použít toto slovo), se na poezii odvolává neustále, přestože v jedné ze svých nejlepších písní tvrdí: „Mezi básníky mě žádný Vítězslav nezval.“<sup>1</sup> Poezie a hudba k sobě neodmyslitelně patří – a je jedno, zda mluvíme o folku, šansonu, world music nebo o jazzu, což je případ nejnovějšího alba trumpetistky Štěpánky Balcarové, která zhudebnila polského autora Juliana Tuwima.<sup>2</sup> Ostatně můžeme-li si báseň aspoň v duchu zazpívat, lépe si ji pamatujeme. Mnozí jsme se ve škole natrápili učením básniček z paměti, zatímco písničku v hlavě udržíme lépe. Autoři, kteří zhudebňují klasické básníky, tak vlastně napomáhají k uchování jejich díla v obecném povědomí a v naší paměti.

Pokud bychom se pokusili vytvořit neoficiální hitparádu nejčastěji zhudebňovaných českých básníků, umístili by se na předních místech Jan Skácel, Václav Hrabě a Bohuslav Reynek,<sup>3</sup> přičemž

1. Píseň *Mezi básníky* vyšla například na 2CD *Suchý & Šlitr – To nejlepší* (Sony Music Bonton, 1999).
2. Album s názvem *Life And Happiness Of Julian Tuwim* (Animal Music, 2017) bylo nominováno na cenu Anděl v kategorii Jazz. Tuwimovy verše na něm polsky zpívá polská zpěvačka Małgorzata Hutek, Balcarová je autorkou hudby.
3. V hudební databázi Radia Proglas, která k začátku října 2018 obsahuje údaje o více než 215 000 písních, figuruje Jan Skácel jako autor textu 165krát, Václav Hrabě má 115 výskytů a Bohuslav Reynek 113.

zhudebňování každého z nich má jinou tradici a jiné vrcholy. Skácelovi postavil pomník Jiří Pavlica albem *O slunovratu*.<sup>4</sup> Předčasně zesnulého Hraběte opečovával Vladimír Mišík,<sup>5</sup> ale zdaleka nejen on. Bohuslav Reynek, jako katolický básník zhudebňovaný především od 90. let, si našel obdivovatele v Ivě Bittové a Vladimíru Václavkovi,<sup>6</sup> v Karlu Vepřekovi, který mu věnoval celé album,<sup>7</sup> nebo v dnes už nefungující folkové skupině HUKL, která své pásmo Reynkových veršů sestavila v roce 2007.<sup>8</sup>

Specifickými případy jsou zhudebněné texty Josefa Kainara a Pavla Šruta. První z nich psal nejen verše, ale i písně a přetextovával jazzové standardy<sup>9</sup> a na sklonku života napsal původní písňové texty pro skupinu Flamengo a Michala Prokopa.<sup>10</sup> Druhý je autorem stále živých textů pro Michala Prokopa,<sup>11</sup> Luboše Pospíšila<sup>12</sup> a další zpěváky a u obou je hranice mezi písňovým textem a básní nejasná. Ovšem těch, kteří psali jak poezii, tak písňové texty, je mnohem více. Karel Kryl například za rozsáhlou

4. Album *O slunovratu* (Indies Records, 1999) se zhudebněnými Skácelovými básněmi obsahuje mimo jiné největší hit Hradišťanu *Modlitba za vodu*. Ke Skácelovým textům se Jiří Pavlica později vrátil v jednotlivých skladbách na albech *Mys Dobré naděje*, *Hrajeme si u maminky*, *Chvění*, *Studánko rubínko* nebo *Vteřiny křehké*.
5. Vedle slavné *Variace na renesanční téma* („Láska je jako večernice...“) zhudebnil Vladimír Mišík Hrabětovy básně *Kdybych už měl umřít*, *Ty II.*, *Jam Session* nebo *Tma stéká do kaluží*.
6. Na společném albu Ivy Bittové a Vladimíra Václava *Bílé inferno* (Indies Records, 1997) najdeme pět Reynkových zhudebněných básní.
7. Album *Blázen jsem ve své vsi* (Galén, 2018).
8. Album *Reynkarnace* (Indies Records, 2007) vedle zhudebněných Reynkových básní obsahuje také koláž z jejich úryvků, nazvanou *Reynkarnace*.
9. Album Kainarových písní, resp. jeho verzí jazzových standardů nahrál v roce 2004 Karel Plíhal (*Nebe počká*, vydalo EMI).
10. Jedná se především o spolupráci na albech *Kuře v hodinkách* (Supraphon, 1972), resp. *Město ER* (Supraphon, 1971).
11. Z Prokopových hitů na texty Pavla Šruta můžeme zmínit písně *Kolej Yesterday* (s hudbou Petra Skoumala), *Bitva o Karlův most* (s hudbou Jana Hrubého), *Nic ve zlým, nic v dobrým*, *Yetti blues*, *Hospoda na věčnosti* nebo novější *Poprvé naposledy*, *Vedro nad Prahou*, *Miss July* či *Popěvek*.
12. Luboš Pospíšil pracoval se Šrutovými texty od počátku 80. let (*Kráska v nesázích*) až do relativně nedávné domy (např. píseň *Zátíší s dívkou a jestřábem*, 2011).

báseň *Zbraně pro Erató* obdržel cenu Jana Zahradníčka.<sup>13</sup> Bluesový písničkář Marcel Kříž sestavil svou sbírku *Jen ať řvou kolejnice*<sup>14</sup> z písňových textů a dosud nezhudebněných básní. A tvorbu mnoha českých písničkářů lze považovat za poezii, což by bylo téma na jinou studii.

Chceme-li však sledovat fenomén zhudebňování poezie jako možnost jejího uchování v paměti, měli bychom si všimnout práce s texty básníků starších než výše uvedení. Patří mezi ně Karel Jaromír Erben, jehož tvorba je dodnes natolik známá, že si nejen Jiří Suchý může dovolit jeho verše „remixovat“ či parodovat. S baladou *Vodník* si pohrálo folkové duo Disneyband v písni *Podvodník*<sup>15</sup> a nedávno reagovala na Erbena v písni *Hrom do Kytice* brněnská skupina Gazdina roba.<sup>16</sup> Zhudebněné části *Kytice* v podání písničkáře Vladimíra Veita – *Věštba č. 5* a opět *Vodník*<sup>17</sup> – pak jen dokreslují celou paletu hudebních hrátek s Erbenem.

Z autorů méně známých než Erben se stále těší relativně velkému zájmu Karel Hlaváček. Jeho nejslavnější báseň *Hrál kdosi na hoboje* zhudebnil už v 80. letech Pavel „Anděl“ Pokorný, kapelník českobudějovických Minnesengrů.<sup>18</sup> Později tutéž báseň hudebně zpracoval Pavel Toman z plzeňské skupiny Toman a lesní panna, pojmenované podle jiné slavné české básně. Další verze Hlaváčkova *Hoboje* najdeme na albech skupin Duo Ťuk a Kájova kapela. Tím ovšem výčet zhudebněných Hlaváčkových veršů nekončí. Básně *Podmořské pralesy* a *Dva hlasy* zhudebnil Karel

13. Básnická skladba, inspirovaná životem francouzského básníka Arthura Rimbauda, vyšla poprvé v roce 1987 v Mnichově vlastním nákladem Karla Kryla. První české vydání (opět vlastní náklad) je z roku 1991.

14. Kniha vyšla v roce 2017 u vydavatelství Ears & Winds Records.

15. Píseň vyšla na albu *Opilí potměchutí* (Indies Records, 2003).

16. Album *První poslední* vyšlo vlastním nákladem skupiny v roce 2017. Píseň *Hrom do Kytice* začíná slovy: „Košile svatební / Ač to nic neznamená / Už je vyžehlená / A je to smutné / Ne, že ne / Vid’, K. J. Erbene“ a dále obsahuje narážky na balady *Vodník*, *Vrba* a *Polednice*.

17. Píseň vyšly na albech *Ve lví stopě* (rakouské vydavatelství Alfa, 1985), resp. *Jménem poezie* (vlastní náklad, 2003).

18. Píseň vyšla na kompilačním albu *Na jih od pop music* (Venkow, 1997).

Vepřek, báseň *Rozkvetlý smutek* zpracovala skupina Hostband, *Bezejmennou* má v repertoáru Los Rumberos Duo Petra Smetáčka a *Teskný večer* – pokaždé s jinou hudbou – nazpívaly hned dvě zpěvačky a herečky spojené s divadlem Sklep, Marta Marinová<sup>19</sup> a Monika Načeva<sup>20</sup>.

Výrazně méně než nejslavnější z českých dekadentů Hlaváček inspiruje skladatele populárních a folkových písní Otokar Březina. Jeho verše se v české hudbě objevují spíše nahodile a výjimečně, například na albech experimentální skupiny Srpen (báseň *Zem*) nebo na koncertním CD Báry Hrzánové a skupiny Condurango.<sup>21</sup>

Větší pozornosti se těší další symbolista – Antonín Sova. V jeho případě jde však o specifickou a zčásti řízeně vyvolanou situaci. Vítězslav Nezval sice ve své knize *Moderní básnické směry* v souvislosti se Sovou píše o častém zhudebňování,<sup>22</sup> ale moderní český folk pacovského rodáka Sovu objevil až poměrně nedávno. První vlašťovkou bylo nepřekonatelné zhudebnění básně *Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy* v podání skupiny Hm... v roce 1999.<sup>23</sup> Potom se patnáct let nic nového neobjevilo, až přišel rok 2014, kdy si v Pacově připomínali 150 let od básníkovy narození. V tomto roce jednak vydal celé album zhudebněných Sovových básní písničkář Jiří Bílý,<sup>24</sup> jednak právě v Pacově proběhl zvláštní ročník festivalu Pacovský poledník, jehož pořadatelé připravili pro účinkující zajímavou hru. Každý z nich totiž měl zhudebnit jednu Sovovu báseň. Z živých nahrávek z festivalu vzniklo hudební album *Jedno slovo* a řada těchto písní dál zůstává v repertoáru dotyčných interpretů. Mezi ně patří zpěvačka Marta Töpferová, která Sovovu báseň *Co mohl najít poutník* zhudebnila v rytmu pětidobého venezuelského tance

19. Album *Ta láska a jiné pohádky* (Ampliön Records, 2013).

20. 2CD *Besídka a písničky divadla Sklep* (Bonton, 2000).

21. Album *Live in Viola* (BBA Music, 2004), píseň *Ó minulé...*

22. „Jeho poezie byla pro svůj zpěvný lyrismus hojně zhudebňována.“ (Nezval 1973: 71)

23. Album *To by mohlo být zajímavé* (vydal g\_parrot).

24. Album *Až bude po boji*, natočené ve spolupráci s kytaristou Michalem Röhrlichem (vlastní náklad).

a zařadila ji znovu na své vlastní album *Tento svět*.<sup>25</sup> Sovovy básně ve svém repertoáru má skupina Lanugo, Sovu zhudebnili Mňága a Žďorp, Ivan Hlas, Zrní nebo Jablkoň.

Velmi originálně přistoupila k zadání pacovských organizátorů skupina Jananas. V jejich případě totiž nevznikla zhudebněná báseň, ale koláž ze Sovových veršů zasazená do zajímavého kontextu: Představte si, že slavíte narozeniny a na večírek přijde Antonín Sova, který začne recitovat své neuvěřitelně nudné verše...<sup>26</sup>

Zájem o Antonína Sovu, uměle vyvolaný pořadatelem pacovského festivalu, nemá na naší scéně obdoby. I jiní „staří“ básníci se však dostávají do povědomí našich hudebníků. Už zmiňovaný Karel Vepřek zhudebnil *Idunu* Karla Hynka Máchy,<sup>27</sup> Oldřich Janota zpívá jeho verše *Ani labuť, ani lůna*,<sup>28</sup> zatímco známější úvod *Máje (Byl pozdní večer...)* už v 80. letech zpívala folková skupina Žáci. Verše Františka Ladislava Čelakovského dostal znovu do povědomí Spirituál kvintet,<sup>29</sup> ale zajímavý je i Čelakovského převod anglické lidové balady *Tři havrani*, který nazpívala královéhradecká skupina Kantoři.<sup>30</sup> Ještě hlouběji do minulosti zašli Bratři Ebenové, kteří na albu *Tichá domácnost*<sup>31</sup> nabídli geniální hiphopové zhudebnění úvodní pasáže *Slávy dcery* Jána Kollára s refrénem „Úu, Kolláre, úu“. Marek Eben svůj vtip postavil na srovnání dvou uměleckých disciplín, v nichž je běžné porušovat pravidlo o slovním přízvuku na první slabice v češtině.

25. Vydal Moravia Publishing v roce 2017.

26. Celý text písně *Antonín Sova* (album *To samo*, Supraphon, 2016) uveřejňujeme jako přílohu za tímto příspěvkem.

27. Album *Najdem den* (Indies Happy Trails, 2010).

28. Album *Ora pro nobis* (Respekt Publishing, 2009). Tutéž báseň zpívá také Přemysl Rut na 2CD *Písně českého kabaretu* (Brkola, 2014).

29. Písně *Náš tatíček nebožtíček*, *Pocestný* a *Běží Vávra z Poličky* vyšly na albu obrozeneckých písní *Saužení lásky* (Supraphon, 1981).

30. Album *Hodokvas* (vlastní náklad, 2003). Mezi českými fanoušky folku je ovšem známější jiná verze této písně, *Dva havrani*, s textem Jana Lašťovičky, kapelníka skupiny Asonance (vyšla na albu *Dva havrani*, vlastní náklad, 1992).

31. Vydal Bonton, 1995.

Kollár svůj předzpěv psal v časoměrném verši, v němž se braly v potaz délky slabik a nikoli přízvuk, a podobně i hiphop často přízvučné doby naprosto ignoruje.

Náš výčet zhudebněné poezie v českém folku (a populární hudbě obecně) zdaleka není úplný. Pro zacelení alespoň některých děr však uveďme alespoň několik dalších příkladů – zhudebněných básní autorů činných ve 20. století. Fráňu Šrámka zhudebňovali Jan Burian,<sup>32</sup> Karel Plíhal, Vladimír Veit a skupina Hm..., Karla Tomana například Petr Ulrych a Jiřího Mahena skupina Furré. Mezi často zhudebňované české básníky patří také dva, kteří stáli v meziválečné době společně u zrodu poetismu coby specificky českého literárního stylu a společně svou tvorbou promluvili i do druhé poloviny století, i když každý jiným způsobem. Zatímco držitel Nobelovy ceny Jaroslav Seifert byl jako autor zajímavý i pro slovenskou skupinu Tu v dome, která čtyři jeho básně (*Píseň novoroční*, *Vosková svieca*, *Rentgen*, *Chci vzbudit mrtvou*) nazpívala česky. Část Seifertovy *Písně o Viktorce* integrovali autoři Petr Oslzlý a Ivo Krobot do „fetišistické revue“ *Babička* divadla Husa na provázku. Vítězslava Nezvala asi nejzajímavějším způsobem zhudebnil Jan Spálený, jehož rozsáhlá pásma *Edison* a *Signál času* na texty stejnojmenných Nezvalových básnických skladeb stojí za pozornost i čtyřicet let po svém vzniku.<sup>33</sup> Právě *Edison* patří k hůře zapamatovatelným básním, ale právě díky Janu Spálenému si možná mnozí verše „Naše životy jsou truchlivé jak pláč. Jednou k večeru šel z herny mladý hráč...“ nejen pasivní vybavíme, ale přímo pamatujeme.

## Literatura:

NEZVAL, Vítězslav 1973: *Moderní básnické směry*. Praha: Československý spisovatel.

32. Jan Burian se zhudebňování poezie věnuje dlouhodobě. V roce 1994 vydal album *Poesie* (Bonton), později natočil dvě alba zhudebněných básní dánského autora Bennyho Andersena (*Unavený válečník*, Indies Records. 2000; *Drtivé jistoty*, Respekt Publishing, 2009).

33. Obě alba vydal Supraphon v roce 1978, resp. 1979.

## “Somebody played the oboe”: Poetry set to music in the contemporary Czech folk music and related genres

In 2014, on the 150th anniversary of the birth of the symbolist poet Antonín Sova, Sova's native town Pacov saw performances of several musical groups who set Sova's poetry to music. An audio CD recording of the event was published as *Jedno slovo/One word*. Nevertheless, Sova is just one of many poets from the turn of the 20th century whose poetry appeals to Czech singer-songwriters. Since 2000, Karel Hlaváček's poem, “Somebody played the oboe” has been set to music several times by various music groups; Otakar Březina's symbolist poetry has been set to music, too; as have numerous poems by poets of generations both old and young (including the representatives of Romantism, K.J. Erben and K.H. Mácha, and younger poets like Jiří Mahen, Vítězslav Nezval, and Jaroslav Seifert). In a nutshell, the paper explores poetry from the turn of the 20th century set to music in contemporary Czech folk music, or even world, music. The paper comments on the most frequently approached poets, and also draws attention to some less common ways the musicians work with poetry.

**Key words:** Czech poetry; poetry set to music; Czech modern folk music; Antonín Sova; Karel Jaromír Erben; Karel Hlaváček; Bohuslav Reynek; Josef Kainar; Vítězslav Nezval; Jaroslav Seifert; Jiří Suchý; Pavel Šrut..

### Píseň Antonín Sova (skupina Jananas)

*(kurzivou úryvky básní Antonína Sovy)*

*Ty černý žale, neustále kroužící  
z vrstev do vrstev, z nervů do nervů  
až někde v jámě končící  
rozhlodán od červů, v těl jasně krvi kouřící  
pod lebkou hnízdící...*

Prosim vás už nikdy tohle nedělejte znovu,  
nezvěte už na večírek Antonína Sovu,  
před jeho kecama se člověk těžko schová,  
když se slova chopí Sova.

Víc zábavy obstará i televize Nova  
nebo se svou kapelou Vlasta Parkanová,  
větší sranda je i lití olova,  
prchej, když se ozve „Dobrá večer, tady Sova“.

Příště bude oslava daleko od domova  
nebo se sem zase nakýbluje Sova  
a z celého večera bude jeho monolog  
a přitom bude cucat jeden grog.

Hú huhú hú

*Ty české rybníky jsou stříbro slité,  
(A už je tady)*

*žíhané temnem stínů pod oblaky,  
(Tak tam běž na procházku...)*

*vloženy v luhy do zeleně syté  
(My tady slavíme!)*

*jsou jako krajů mírné, tiché zraky.  
(Ááááá! kdo to má vydržet?!)*

Už to nechci podstupovat znova,  
když do tebe celej večer hučí Sova,  
zase bude vykládat, jak se zamiloval,  
moh by klidně přijít, kdyby to nezmiňoval.

Může tu bejt, když dá pokoj,  
dřepne si na gauč a sní si dort,  
třeba by to vyběhal,  
třeba by to vyběhal,  
kdyby dělal ňákej sport,  
než poslouchat celej večer kecy vo přírodě,  
radši strávím celou párty na záchodě.

Radši budu celej večer sedět vo hladu  
než poslouchat, co zas viděl někde v sadu,  
rybník je fajn, ale proč řešit hovadiny  
zrovna na moje narozeniny.

*Tu sluka steskne v rákosí blíž kraje,  
(Sluka...)*

*a kachna vodní s peřím zelenavým,  
(Kachna...)*

*jak duhovými barvami když hraje,  
(Nechceš chlebiček?)  
se nese v dálce prachem slunce žhavým*



Už to prostě nechci nikdy podstupovat znova,  
když ti celej večírek zkazí Sova (Sluka!),  
ať se klidně vožere a do vany tu zvrací,  
hlavně ať mi neříká veršovanou gratulaci,

Hú huhú hú

Tohle je večírek jedna báseň...

*Svítilivé mechy...*

Sovovy mlýny melou pomalu a jistě...

*Puškvorce...*

(Mele a mele a mele...)

*Stříbrem zrosené sny, zrývej mne! Zrývej! Nekonečno!*

(Dej si jednohubku, tady slušní lidé pijí)

*Zrývej mne*

(Přestaň tady obtěžovat se svou poezií)

*Zrývej*

(Sklapni ten notýsek, dyť už to jede potřetí.

Seberte mu brejle! Ale von to umí z paměti,

vyved'te ho!!!)

*Poutník jsem vyštvaný morovým puchem království...*

(Vypadni!!!)

*Surové křiky...*

(Dveře jsou támhle!)

*Odcházím smrtelně raněn, v hory snů, v makrokosmické hory!*

(Tak dobrou makrokosmickou noc!)

Už to prostě nechci nikdy podstupovat znova,  
když ti celej večírek zkazí Sova (Sluka!),  
člověk tomu neunikne, těžko se tu schová,  
když se slova chopí Sova.

Hú huhú hú